

ዳኞች፣ ተገኔ ጌታነህ

ሐገሥት ወልዱ

ብርሃኑ አመነው

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች፡- እነ አቶ በቀለ አማራ /ሁለት ሰዎች/ 1ኛው አመልካች ቀረቡ

ተጠሪ፡- ወ/ሮ ብዙነሽ ግርማ ጠበቃ ጉታ ጫካ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ጋብቻን መሠረት ያደረገ የንብረት ክፍፍል ጥያቄን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው የአሁኑ ተጠሪ ባሁኑ አመልካቾች ላይ በአርሲ ዞን ጢዩ ወረዳ ፍርድ ቤት በመሰረቱት ክስ መነሻ ነው። የክሱ ይዘትም ባጭሩ፡- ከአመልካቾች አባት ጋር ተጋብተው ሲኖሩ ባለቤታቸው ከዚህ አለም በሚያዚያ 07 ቀን 1981 ዓ.ም በሞት መለየታቸውን በሚች ስም የተመዘገበ የጋራ ቤት እንዳላቸው ተጠሪ ቤቱን በአደራ እያስተዳደሩ አመልካቾች ድርሻቸውን እንዲካፈሉ ቢጠይቁም ሳይከፋፈሉ መቆየታቸውን አመልካቾችን በማክበር የንብረቱን ክፍፍል ሳይጠይቁ መቆየታቸውን በመግለጽ አመልካቾች ድርሻቸውን እንዲካፈሉ እና የእርሳቸውም ድርሻ እንዲሰጣቸው ይወስን ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። የአሁኑ አመልካቾች ለክሱ በሰጡት መከላከያ መልስም የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያና የፍሬ ነገር ክርክር አቅርበዋል። በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያቀረቡት ክርክር ጉዳዩ በእርቅ ያለቀ መሆኑን የሚጠቅስ ሲሆን በፍሬ ነገር ደረጃ ደግሞ አባታቸው ቤቱን ተጠሪን ከማግባታቸው በፊት የሰሩት የግል ሀብት መሆኑን ሟች ቤቱን በተመለከተ ያደረጉት ኑዛዜ አለመግባባት በመፍጠሩ ወራሾች ስለቤቱ አጠባበቅና ክፍፍል በተመለከተ ግንቦት 21 ቀን 1981 ዓ.ም የእርቅ ስምምነት ማድረጋቸውንና ተጠሪ የልጆቻቸው ሞግዚት በመሆን ፈርመው እና ስምምነቱ በፍርድ ቤቱ ፀድቆ ያለ በመሆኑ ክስ ሊቀርብ እንደማይገባ በመዘርዘር ክሱ ውድቅ ሊሆን ይገባል ሲሉ መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የወረዳ ፍርድ ቤትም ተጠሪ ከአመልካቾች አባት ጋር ሚስት በመሆኑ አብረው እስከኖሩና አመልካቾች ቤቱ የአባታቸው የግል ሀብት መሆኑን የሚያሳይ ማስረጃ እስካላቀረቡ ድረስ ሟችና ተጠሪ በጋራ የሚጠቀሙበት ቤት የጋራ ሀብት መሆኑንና ተደረገ የተባለውም የእርቅ ስምምነት በወራሾች መካከል የተደረገ በመሆኑ በተጠሪ ላይ ተፈጻሚነት የለውም የሚል ምክንያት በመያዝ ተጠሪ የቤቱ ግማሽ ድርሻ ይገባቸዋል ሲል ወስኗል። በዚህ ውሳኔ አመልካቾች ባለመስማማት ይግባኛቸውን ለአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰበር አቤቱታቸውን ደግሞ ለኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት

ለበር ሰሚ ችሎት ቢያቀርቡም ተቀባይነት አላገኙም። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

የአመልካቾች ጠበቃ የካቲት 04 ቀን 2002 ዓ.ም በዓፋት ሶስት ገፅ የሰበር አቤቱታ በበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈፅሟል የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘረው አቅርቦዋል። ይዘቱም ባጭሩ፡- ቤቱ ከጋብቻ በፊት የተሰራ መሆኑን የሚያስረዱ ማስረጃዎች ተቆጥረው እያለ ሳይሰሙ ውሳኔ መስጠቱ ያላግባብ ስለሆነ ሊታረም የሚገባው ነው በማለት መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው። አቤቱታው ተመርምሮም ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ቤት የአመልካቾች አባት እና ተጠሪ ከመጋባታቸው በፊት የአመልካቾች አባት የሰሩት ቤት ስለሆነ የጋራ ሊባል አይገባም በማለት አመልካቾች በስር ፍርድ ቤት ክርክር አቅርበው ቤቱ ከጋብቻ በፊት የተሰራ ስለመሆኑ ያስረዱልናል በማለት የቆጠሯቸው ምስክሮች ሳይሰሙ የስር ፍርድ ቤቶች ቤቱ የጋራ ነው በማለት የሰጡት ውሳኔ ባግባቡ መሆን ያለመሆኑን ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ ተደርጓል። በዚህም መሠረት ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎላቸው ቀርበው ግንቦት 30 ቀን 2002 ዓ.ም በተጻፈ አምስት ገፅ ማመልከቻ መልሳቸውን ሰጥተዋል። በመልሳቸውም የአመልካቾች ጥያቄ በይርጋ ቀሪ እንደሚሆንና ጋብቻው መቼ እንደተፈጸመ ገልጸው ያልተከራከሩ መሆኑን በመጥቀስ ማስረጃ ሳይሰማ ውሳኔ ተሰጥቷል የሚለው ክርክር ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክረዋል። የአመልካች ጠበቃም በመልስ መልሳቸው ላይ የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል።

ክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው ተጠሪ ክስ ሊመሰርቱ የቻሉት አከራካሪው ቤት ከአመልካቾች አባት ጋር በጋብቻ ተሳስረው በነበሩበት ጊዜ የተፈራ መሆኑን ገልፀው አመልካቾች ተጠሪ የአውራሻቸው ሚስት የነበሩ መሆኑን ሳይክዱ የሚከራከሩት አከራካሪው ንብረት ተጠሪ ከሚች አባታቸው ጋር ጋብቻ ከመፈፀማቸው በፊት የተሰራ በመሆኑ የጋብቻ ውጤት አይደለም በማለት መሆኑን ነው።

ከላይ እንደተገለፀው አመልካቾች አከራካሪው ንብረት የተፈራው አውራሻቸው ከተጠሪ ጋር ጋብቻ ከመመስረታቸው በፊት ነው በማለት ቢከራከሩም ተጠሪ ግን ቤቱ በጋብቻ ውስጥ የተፈራ ንብረት ነው በማለት ተከራክረዋል።

በአመልካቾች ክርክር እንደተገለፀው ቤቱ ከጋብቻ በፊት በአውራሻቸው ስለመፈራቱ ተጠቅሶ ይህንኑ ፍሬ ነገር ለማስረዳት ምስክሮችን ቆጥረዋል። ይሁን እንጂ አመልካቾች የቆጠሯቸው ማስረጃዎች በስር ፍርድ ቤት አልተሰሙም ፍ/ቤቱ በቂ የሆነ ማጣራትም አላደረጉም።

በግራቀኙ ተከራካሪ ወገኖች የተካደ ወይም ያልተማመኑበት የፍሬ ነገር ነጥብ የሚነጥረው በማስረጃ ነው። በግራቀኝ ተከራካሪ ወገኖች የተቆጠረና ለጉዳዩ አግባብነት ያለውን ማስረጃ በአግባቡ መስማት እንዲና ዋነኛው የፍርድ አመራር ስርዓት መሠረታዊ መርህ ነው። በእርግጥ በተከራካሪ ወገን የቀረበ ማስረጃ ሁሉ ያለምንም ምክንያት መሰማት አለበት ማለት እንዳልሆነ የማስረጃ ደንቦች የሚያሳዩን ጉዳይ ነው። የተቆጠረው ማስረጃ ለተያዘው ክርክር አግባብነት የሌለው ሆኖ ከተገኘ ውድቅ የሚደረገው እንዲሁ በደፈናው ሳይሆን ምክንያቱን በግልጽ በጽሑፍ በማስፈር ነው /የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ/ቁ 138/። በተያዘው ጉዳይ እንደምናየው የስር ፍ/ቤቶች ወደ ውሳኔ ያመሩት በአመልካቾች የተቆጠረውን ማስረጃ አስቀርበው ሳይሆኑ እና ሳይመረምሩ ነው። ማስረጃው ቤቱ

የተሰራበትን ጊዜና ሁኔታ ያረጋግጣሉ የተባሉት የሰው ምስክሮች ሲሆኑ ምስክሮች የሚሰጡት ቃል ደግሞ ቤቱ የጋብቻ ውጤት ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ጭብጥ ለመፍታት አግባብነት ያለው ማስረጃ ነው። በመሆኑም ፍርድ ቤቱ የምስክሮችን ቃል ሳይሰማና ክብደቱን ከተያዘው ጭብጥ ጋር አገናዝቦ ሳይመረምር ብቃት ያለው ማስረጃ አይደለም ወደሚለው መደምደሚያ ሊደርስ አይችልም አይገባም። አንደ ሰው ለቀረበበት ክስ መከላከያ ማስረጃ ለጉዳዩ አግባብነት እስካለው ድረስ ማሰማት የሕግ ስርዓቱ /Due Process of law/ የግድ የሚለው ጉዳይ ነው። መብትም ነው። ለጉዳዩ አግባብነት ያለው ማስረጃ ተቆጥሮ እያለ ማስረጃው ሳይሰማ ወደፍርድ ማምራት አይችልም። ፍርድ ሊሰጥ የሚገባው የክርክር አመራር ሥርዓት በተገቢው መንገድ ከተሟላ በኋላ ነው። የመከላከያ ማስረጃ በሥነ ሥርዓቱ አግባብ ተቆጥሮ እያለ ይኸው ሳይሟላ የሚሰጥ ፍርድ አካሄዱ የተሟላ ነው ሊባል አይችልም። የፍርድ አካሄዱ ያልተሟላ ውሳኔ ደግሞ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት ነው።

እነዚህን ሁኔታዎች ደምረን ስንመለከት ፍ/ቤቱ ወደ ውሳኔ ያመራው ምንም ዓይነት ማስረጃ ሳይሰማ እንደሆነ ነው። በግልጽ የቀረበን ክርክር በተቆጠረው ማስረጃ ወይም አግባብነት ባለው መንገድ ሳይሰማ/ሳይያነጥሩ/ መወሰን ደግሞ ዋነኛው መሠረታዊ የሕግ ስህተት መፈፀም ነው። የበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔም የአመልካቾችን የመከላከያ ማስረጃ ማሰማት መብት ያልጠበቀ በመሆኑ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ተገኝቷል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በአርሲ ዞን ጢዮ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 08970 ግንቦት 18 ቀን 2000 ዓ.ም ተሰጥቶ በአርሲ ዞን ክፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ 16409 ጥቅምት 21 ቀን 2001 ዓ.ም በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መደበኛ ችሎት በመ/ቁጥር 71266 ጥቅምት 10 ቀን 2002 ዓ.ም እንዲሁም በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 90774 ህዳር 14 ቀን 2002 ዓ.ም የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ 348/1/ መሠረት ተሸሯል።
2. የጢዮ ወረዳ ፍርድ ቤት በተከፈተው መዝገብ ቁ 08970 ክርክሩ እንዲቀጥል በማድረግ እና በአመልካቾች የተቆጠሩትን ማስረጃዎች በመስማት እንዲሁም የተጠሪንም ማስረጃ የማሰማት መብት በመጠበቅ ክርክሩን መርምሮ ተገቢውን ውሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ 343/1/ መሠረት መልሰንለታል። ይፃፍ።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ በተመለከተ ግራቀኙ ወገኖች የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፣ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ም.አ